

15-Aprel, 2026-yil

O‘ZBEKISTON TURIZM KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISHDA INSTITUTSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Abriyev Zoirjon Sobirjonovich

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti Turizm va mehmonxona biznesi kafedrası
katta o‘qituvchisi, PhD*

Annotatsiya: *Ushbu tezisdá O‘zbekistonda turizm klasterlarini shakllantirish jarayonida institutsional asoslarni takomillashtirish masalalari tahlil qilingan. Bunda turizm klasterlarining nazariy va amaliy jihatlarí, ularning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati hamda samarali faoliyat yuritishida institutsional omillarning o‘rni yoritilgan. Shuningdek, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘nalishlarí ko‘rib chiqilib, davlat boshqaruvi, huquqiy baza, davlat-xususiy sheriklik va raqamli transformatsiya jarayonlarining klaster rivojlanishidagi roli asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *turizm, klaster, institut, boshqaruv, qonunchilik, investitsiya, raqamlashtirish, hamkorlik, hudud, iqtisodiyot.*

Bugungi globallashuv jarayonida turizm sohasi dunyo iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan va ko‘p tarmoqli yo‘nalishlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Turizm nafaqat iqtisodiy o‘shni ta‘minlovchi muhim omil, balki madaniyatlararo muloqotni rivojlantiruvchi, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshiruvchi strategik soha sifatida ham e‘tirof etiladi. Shu nuqtayi nazardan, turizmni rivojlantirishda klaster yondashuvi zamonaviy boshqaruvning samarali mexanizmlaridan biri bo‘lib, u hududiy resurslar, infratuzilma, xizmat ko‘rsatish va boshqaruv tizimlarini yagona tizimga birlashtirish imkonini beradi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda turizm sohasini rivojlantirishga davlat darajasida katta e‘tibor qaratilmoqda. Mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, tabiiy-geografik sharoitlarí va mintaqaviy turizm salohiyatí turizm klasterlarini shakllantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, turizm klasterlarining samarali faoliyat yuritishi bevosita ularning institutsional asoslari qay darajada shakllanganligi va takomillashganiga bog‘liqdir.

Institutsional asoslar deganda turizm sohasini tartibga soluvchi qonunchilik bazasi, davlat boshqaruvi tizimi, mahalliy hokimiyat organlarí vakolatlari, xususiy sektor ishtiroki hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari tushuniladi. Ushbu tizimlarning uyg‘un ishlashi turizm klasterlarining barqaror rivojlanishi, investitsion jozibadorligi va raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu bois, O‘zbekistonda turizm klasterlarini shakllantirish jarayonida institutsional asoslarni takomillashtirish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Bu esa nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki hududiy rivojlanish va aholi bandligini ta‘minlashga ham xizmat qiladi.

15-Aprel, 2026-yil

Turizm klasteri tushunchasi iqtisodiy geografiya va zamonaviy boshqaruv nazariyasida hududiy jihatdan bir-biriga yaqin joylashgan, o‘zaro bog‘liq korxonalar va tashkilotlarning (mehmonxonalar, transport xizmatlari, restoranlar, ekskursiya xizmatlari, madaniy meros obyektlari va boshqalar) integratsiyalashgan tizimi sifatida talqin qilinadi. Bunday tizimning asosiy maqsadi – turistik xizmatlar sifatini oshirish, xarajatlarni optimallashtirish va hududning umumiy raqobatbardoshligini kuchaytirishdan iborat.

O‘zbekistonda turizm klasterlarini shakllantirish g‘oyasi so‘nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Xususan, Samarqand, Buxoro, Xiva, Toshkent va Farg‘ona vodiysi hududlarida turizm klasterlarini rivojlantirish bo‘yicha amaliy loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar nafaqat turistik oqimni ko‘paytirish, balki hududlarda yangi ish o‘rinlarini yaratish va kichik biznesni rivojlantirishga ham xizmat qilmoqda. Biroq, klaster yondashuvining samarali ishlashi faqat infratuzilma bilan emas, balki institutsional asoslarning mustahkamligi bilan ham bevosita bog‘liqdir. Ya‘ni, qonunchilik, boshqaruv va tashkiliy mexanizmlar uyg‘unligi klaster tizimining barqarorligini ta‘minlaydi.

Institutsional asoslar turizm klasterlarini shakllantirish va rivojlantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ular quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

□ Birinchidan, normativ-huquqiy baza – turizm sohasini tartibga soluvchi qonunlar, Prezident farmonlari va hukumat qarorlari klaster tizimining huquqiy poydevorini tashkil etadi. Ushbu hujjatlar investitsion muhitni yaxshilash, litsenziyalash tizimini soddalashtirish va tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan bo‘lishi lozim.

□ Ikkinchidan, davlat boshqaruvi tizimi – Turizm qo‘mitasi va boshqa vakolatli organlar klasterlarni rivojlantirishda muvofiqlashtiruvchi rol o‘ynaydi. Bunda markazlashgan boshqaruvdan bosqichma-bosqich hududiy boshqaruvga o‘tish muhim ahamiyat kasb etadi.

□ Uchinchidan, mahalliy hokimiyat organlarining ishtiroki – viloyat va tuman darajasida turizm klasterlarini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, infratuzilmani yaxshilash va yer resurslarini oqilona taqsimlash mahalliy boshqaruv zimmasiga yuklanadi.

□ To‘rtinchidan, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari – klaster tizimining eng muhim institutsional elementlaridan biri bo‘lib, u davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi. Bu mexanizm orqali mehmonxonalar, transport xizmatlari va turistik obyektlar qurilishi jadallashadi.

□ Beshinchidan, moliyaviy va investitsion institutlar – banklar, investitsiya fondlari va xalqaro moliyaviy tashkilotlar klaster loyihalarini moliyalashtirishda asosiy manba sifatida xizmat qiladi.

Shu bilan birga, O‘zbekistonda turizm klasterlarini shakllantirish jarayonida bir qator institutsional muammolar mavjud. Ular klaster tizimining to‘liq samarali ishlashiga to‘sqinlik qilmoqda. Birinchidan, huquqiy bazaning ba‘zi jihatlari hali ham takomillashtirishga muhtoj bo‘lib, ayrim normalar amaliyotga to‘liq mos kelmaydi. Bu esa tadbirkorlar uchun noaniqliklar yaratadi. Ikkinchidan, davlat boshqaruvi tizimida

15-Aprel, 2026-yil

markazlashuv darajasining yuqoriligi hududiy tashabbuslarni cheklab qo‘yishi mumkin. Klaster yondashuvi esa aksincha, hududiy moslashuvchanlikni talab etadi. Uchinchi, DXSh mexanizmlarining amaliyotda to‘liq ishlamasligi investitsion faollikni pasaytiradi. Ayrim hollarda xususiy sektor uchun kafolatlar yetarli darajada aniq emas. To‘rtinchi, infratuzilma muammolari – transport, kommunal xizmatlar va raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi turizm klasterlarining samaradorligini cheklaydi.

Turizm klasterlarini rivojlantirish samaradorligini oshirish uchun institutsional asoslarni takomillashtirish zarur. Bu borada quyidagi yo‘nalishlar muhim hisoblanadi:

□ Birinchidan, qonunchilik bazasini yanada liberallashtirish va soddalashtirish, investorlarga keng imkoniyatlar yaratish lozim. Litsenziyalash va ruxsat berish jarayonlarini raqamlashtirish ham muhim ahamiyatga ega.

□ Ikkinchi, hududiy boshqaruvni kuchaytirish orqali mahalliy hokimiyat organlarining vakolatlarini kengaytirish zarur. Bu klasterlarning hududiy xususiyatlarga mos rivojlanishini ta‘minlaydi.

□ Uchinchi, davlat-xususiy sheriklikni chuqurlashtirish va uni amaliy mexanizmlar bilan mustahkamlash lozim. Xususiy sektor uchun soliq imtiyozlari va kafolatlar tizimini kengaytirish ham muhimdir.

□ To‘rtinchi, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali turizm klasterlarini monitoring qilish va boshqaruvni optimallashtirish mumkin.

□ Beshinchi, xalqaro tajribani joriy etish va global turizm klasterlari bilan integratsiyani kuchaytirish O‘zbekiston turizm salohiyatini yanada oshiradi.

Turizm klasterlarining samarali faoliyat yuritishi ko‘p jihatdan turli institutlar o‘rtasidagi hamkorlik darajasiga bog‘liq. Bu yerda faqat davlat organlari emas, balki xususiy sektor, nodavlat notijorat tashkilotlari, ta‘lim muassasalari va xalqaro hamkorlar ham faol ishtirok etishi lozim. Xususan, turizm yo‘nalishida kadrlar tayyorlovchi oliy ta‘lim muassasalari va kasb-hunar markazlari klaster tizimi bilan bevosita integratsiyalashuvi zarur. Bu orqali mehnat bozori talablariga mos, amaliy ko‘nikmalarga ega mutaxassislar tayyorlash imkoniyati kengayadi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, turizm sohasida xizmat sifati ko‘p jihatdan inson resurslari salohiyatiga bog‘liq. Shuningdek, nodavlat tashkilotlar va mahalliy jamoatchilikning ishtiroki ham muhim ahamiyatga ega. Ular hududiy turizm mahsulotlarini shakllantirish, madaniy merosni saqlash va turistik muhitni rivojlantirishda faol rol o‘ynashi mumkin. Bu esa klasterning ijtimoiy barqarorligini mustahkamlaydi.

Turizm klasterlarini shakllantirishda hududiy resurslardan oqilona foydalanish muhim omil hisoblanadi. O‘zbekistonning har bir hududi o‘ziga xos tabiiy, tarixiy va madaniy resurslarga ega bo‘lib, ularni yagona tizimga integratsiya qilish klaster iqtisodiyotining asosini tashkil etadi. Masalan, Xorazm va Buxoro hududlarida tarixiy turizm salohiyati yuqori bo‘lsa, Qoraqalpog‘iston Respublikasida ekologik va etnografik turizmni rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Farg‘ona vodiysi esa hunarmandchilik va gastronomik turizm yo‘nalishida katta potensialga ega. Hududiy resurslarni klaster asosida birlashtirish orqali turistik marshrutlar kengayadi, xizmatlar diversifikatsiyalanadi va

15-Aprel, 2026-yil

turistlar oqimi ortadi. Bu esa o‘z navbatida mahalliy iqtisodiyotning faollashuviga olib keladi.

Zamonaviy sharoitda turizm klasterlarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarni joriy etish institutsional tizimning muhim yo‘nalishiga aylanmoqda. Raqamli platformalar orqali turistik xizmatlarni boshqarish, bron qilish tizimlari, elektron to‘lovlar va onlayn marketing jarayonlari klasterning samaradorligini oshiradi. Raqamlashtirish nafaqat xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilaydi, balki boshqaruv jarayonlarini shaffoflashtiradi. Bu esa korrupsiya xavfini kamaytirish va investitsion muhitni yaxshilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, “aqlli turizm” konsepsiyasi asosida klasterlarni boshqarish yangi institutsional yondashuvlarni talab etadi.

Turizm klasterlarining uzoq muddatli barqarorligi investitsion muhitga bevosita bog‘liqdir. Investitsiyalarni jalb qilishda institutsional ishonchlilik, huquqiy kafolatlar va iqtisodiy barqarorlik muhim rol o‘ynaydi. Xorijiy investorlar uchun qulay sharoit yaratish, soliqqa oid imtiyozlarni kengaytirish va byurokratik to‘siqlarni kamaytirish klaster rivojlanishini tezlashtiradi. Bundan tashqari, moliyaviy institutlar tomonidan grant va kredit dasturlarining kengaytirilishi ham muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, klaster ichida kichik va o‘rta biznes subyektlarining ulushi oshishi iqtisodiy raqobatni kuchaytiradi va xizmatlar sifatini yaxshilaydi.

Turizm klasterlari nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ular yangi ish o‘rinlarini yaratish orqali aholining bandlik darajasini oshiradi. Ayniqsa, qishloq hududlarida turizm infratuzilmasining rivojlanishi migratsiya oqimini kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, ayollar va yoshlar bandligini ta‘minlashda turizm sektori muhim rol o‘ynaydi. Mehmonxona xizmatlari, gidlik faoliyati, hunarmandchilik va gastronomiya sohalarida ularning ishtiroki ortib bormoqda. Bu jarayonlar ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda turizm klasterlarini shakllantirish va rivojlantirish iqtisodiy diversifikatsiya, hududiy rivojlanish hamda xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ushbu jarayonning samaradorligi, avvalo, mustahkam institutsional asoslar — samarali boshqaruv, rivojlangan huquqiy baza va davlat-xususiy hamkorlik tizimiga bog‘liqdir. Mavjud muammolarni bartaraf etish va institutsional mexanizmlarni takomillashtirish orqali turizm klasterlari mamlakat iqtisodiy o‘sishiga, yangi ish o‘rinlari yaratilishiga hamda hududiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I. A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma‘naviyat, 2008, 176 b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining turizm sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari, Toshkent, 2016–2025 yillar.

15-Aprel, 2026-yil

3. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. “O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish strategiyasi 2030”, Toshkent, 2021, 85 b.
4. Rasulov A. “Turizm klasterlarini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari”, Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 2023, №4, 45–52 b.
5. Saidova D. “O‘zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirish masalalari”, Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 2022, №2, 33–39 b.
6. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. “Turizm sohasining statistik ko‘rsatkichlari”, Toshkent, 2024.

